

БЕМ Т. М.,

orcid.org/0009-0009-3085-1563

аспірант кафедри права

*(Приватний вищий наавчальний заклад
«Європейський університет»)*

САЛАМІН А. М.,

orcid.org/0009-0003-3699-1707

аспірант кафедри права

*(Приватний вищий наавчальний заклад
«Європейський університет»)*

ГИНДА О. М.,

orcid.org/0000-0002-9339-6512

кандидат економічних наук,

доцент кафедри гуманітарних наук

*(Національна академія сухопутних
військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного)*

УДК 347.122

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.6.11>

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: РОЗУМІННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ

У науковій публікації визначено етимологію поняття «інтелектуальна власність». Досліджено інститут інтелектуальної власності в правовому полі вітчизняного законодавства, що регулює правовідносини та процеси протидії правопорушенням. Аргументовано, що інтелектуальна власність належить до правових інститутів цивільного правозастосування. Представлено авторське розуміння інтелектуальної власності як сукупності непорушних прав певних суб'єктів на об'єкти, котрі є результатом розумової або творчої діяльності. З'ясовано, що існування значної кількості трактувань поняття «інтелектуальна власність» визначають доктринальні погляди на розуміння категорії з позиції об'єкта інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності. Досліджено нормативно-правову базу, що регулює правові відносини у сфері інтелектуальної власності на конституційному рівні, в межах уніфікованих кодексів та діючих законів (Конституція України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, чинне законодавство та міжнародні нормативно-правові акти). Зазначено, що фундаментальною властивістю інтелектуальної власності є те, що цей інститут регулюється як приватним, так і адміністративним правом. Представлено ознаками інтелектуальної власності як об'єкта адміністративно-правової протидії: інтелектуальна власність має свій об'єктивний склад, є складним явищем з дворівневою структурою, розкриває владно-управлінські відносини, характеризується специфічним забезпеченням у контексті адміністративно-правової протидії (загрози виникають внаслідок правовідносин, що формуються в процесі володіння правами на використання

об'єктів інтелектуальної власності); реалізація протидії інтелектуальній власності відбувається на двох рівнях: організаційному та нормативному.

Ключові слова: інтелектуальна власність, право інтелектуальної власності, об'єкт інтелектуальної власності, регулювання інтелектуальної власності, адміністративно-правова протидія.

Bem T. M., Salamin A. M., Gynda O. M. Intellectual property: understanding and features of legal regulation in Ukraine

The scientific publication defines the etymology of «intellectual property». It has studied the legal field of domestic legislation, which regulates legal relations and processes of combating offenses in intellectual property. It has been argued that intellectual property belongs to the legal institutions of civil law enforcement. The author's understanding of intellectual property has been presented as a set of inviolable rights of certain subjects to objects that are the result of intellectual or creative activity. It has been found that the existence of a significant number of interpretations of the concept of «intellectual property» has been determined by doctrinal views on the understanding of the category from the position of the object of intellectual property and intellectual property rights. The normative and legal framework regulating legal relations in the field of intellectual property at the constitutional level, within the framework of unified codes and current laws (Constitution of Ukraine, Civil Code of Ukraine, Commercial Code of Ukraine, Criminal Code of Ukraine, Code of Ukraine on Administrative Offenses, current legislation and international regulatory and legal acts) has been studied. It has been noted that the fundamental property of intellectual property is that this institution is regulated by both private and administrative law. The features of intellectual property as an object of administrative and legal counteraction have been presented: intellectual property has its objective composition, a complex phenomenon with a two-level structure, characterized by power-management relations, characterized by a specific provision in the context of administrative and legal counteraction (threats arise as a result of legal relations that are formed in the process of owning rights to use intellectual property objects); the implementation of counteraction to intellectual property occurs at two levels: organizational and regulatory.

Key words: intellectual property, intellectual property law, intellectual property object, intellectual property regulation, administrative and legal counteraction.

Вступ. Інноваційний розвиток суспільства залежить від ролі права на інтелектуальну власність, що являє собою юридичний інститут в чинному законодавстві України. В умовах війни, це справді виклик, що пов'язаний із вступом України до ЄС. Саме тому, розуміння дефініції «інтелектуальна власність» є важливою складовою євроінтеграційних процесів, адже відображає процеси, що є об'єктами дослідження різних галузей права (цивільне, адміністративне, кримінальне). У контексті сказаного виникає потреба у дослідженні змісту та правових засад розвитку інституту інтелектуальної власності, що має й практичне значення.

Ступень наукової розробки. Дослідження інтелектуальної власності через призму правового поля виступає предметом дослідження у працях: В. Базилевич, О. Михальський, О. Підпригори, В. Боковні, В. Василенко, Б. Гук, С. Гордієнко, О. Світличного, І. Новікової, К. Ідріса тощо. Переважна більшість досліджень акцентується на проблемах адміністративно-правової протидії інтелектуальної власності, розглядає його зміст у контексті правового забезпечення. Попри те, що проблема інтелектуальної власності активно досліджується, вона залишається відкритою для обговорення та потребує подальшого правового та етимологічного осмислення.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження етимології поняття «інтелектуальна власність» та особливості її визначення в правовому полі вітчизняного законодавства з метою регулювання правовідносин та протидії правопорушенням у сфері інтелектуальної власності.

Результати дослідження. Теоретичні дослідження наукової проблематики засвідчують, що поняття «інтелектуальна власність» є доволі молодого правовою категорією. У науковій літературі терміни «власність» та «інтелектуальна власність» зазвичай прирівнюються. Походження дефініції «інтелектуальна власність» пов'язане з французьким законодавством XVIII ст. Вперше поняття з'явилося у філософії французьких просвітителів (Вольтера, Гельвеція, Гольбаха, Дідро, Руссо), які стверджували, що «право творця будь-якого творчого результату – чи літературного твору, чи винаходу – є його невід'ємним природним правом, що виникає із самої сутності творчої діяльності та «існує незалежно від визначення цього права державною владою» [1]. Їх концепція отримала назву «пропрієтарної концепції» та набула поширення та значної критики на поч. XIX ст. в частині того, що результати творчої діяльності не можуть бути об'єктами права власності [2]. Однак, сучасне розуміння поняття «інтелектуальна власність» було використане ще в Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ), прийнятій 14 липня 1967 р. у Стокгольмі. Відповідно до вказаної конвенції, інтелектуальна власність – «це виключні права на результати людської розумової діяльності» [3, с. 221].

Проведене дослідження безперечно засвідчує існування значної кількості трактувань поняття «інтелектуальна власність», яка визначає доктринальні погляди на розуміння категорії (табл. 1). Усі вони, без винятку, базуються на положеннях чинного законодавства, а саме: Конституції України (ст. 54) та Цивільному кодексі України (ст. 432 ЦК), Господарському кодексі України (глава 16 ГК), Кримінальному кодексі України (ст. 177 КК), Кодексі України про адміністративні правопорушення (ст. 52-1, ст. КУпАП), Законі України «Про інформацію», Законі України «Про авторське та суміжні права», Законі України «Про інноваційну діяльність», Законі України «Про інвестиційну діяльність», Законі України «Про науково-технічну експертизу», міжнародних актах тощо. У контексті правового означення категорію «інтелектуальна власність» слід розглядати комплексно з позиції об'єкта інтелектуальної власності та права інтелектуальної власності.

Згідно із ст. 54 Конституції України кожний громадянин має право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Громадянам гарантуються свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності [7]. Законодавчим недоліком означеної норми є те, що в ній неналежним чином розкривається сутність явища інтелектуальної власності загалом. Зазначені недоліки заповнюють норми інших нормативно-правових актів, а також концептуальні погляди науковців стосовно досліджуваної проблематики.

Зокрема у Цивільному кодексі (ЦК) інтелектуальній власності приділено цілу Главу чинного кодексу. Так, у ст. 418 ЦК представлено визначення «інтелектуальної власності» як право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, яке є непорушним [8]. Законодавство регулює відносини, що ґрунтуються на наступному: «ніхто не може бути позбавлений права інтелектуальної власності чи бути обмежений у його здійсненні, окрім випадків, передбачених чинним законом. Згідно норми ЦК, інтелектуальна власність, як інститут, має власну структуру, головними складовими якої є: майнові права інтелектуальної власності та особисті немайнові права інтелектуальної власності [8].

Стаття 420 ЦК визначає перелік об'єктів інтелектуальної власності, серед яких ті, що відповідають діючому законодавству (різноманітні твори, винаходи, комп'ютерні програми, торговельні марки та інші) [8]. З розвитком технологій поруч із традиційними об'єктами права інтелектуальної власності виникли нові, що також потребують охорони. Таким чином,

Таблиця 1

Трактування поняття «інтелектуальна власність»

Автор	Зміст/джерело
Цивільний кодекс	«інтелектуальна власність – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, що визначено ЦК та іншими законами» [8].
В. Базилевич	вважає, що «інтелектуальна власність як результат розумової творчої діяльності є багатоаспектною, складною категорією, яка привертає все більшу увагу науковців за умов гуманізації та соціалізації економічного розвитку провідних держав світу» [4].
О. Михальський	«інтелектуальна власність, як об'єкт адміністративно-правової протидії, являє собою сукупність соціальних відносин у сфері створення і використання інтелектуальної власності, на які може бути спричинено посягання, тобто, правопорушення» [10, с. 233].
О. Підпригори	термін «інтелектуальна власність» розглядає у двох напрямках – як цивільно-правовий інститут і як сукупність суб'єктивних прав творця на результат його творчої діяльності; право інтелектуальної власності – це сукупність правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері створення, оформлення, використання і охорони результатів інтелектуальної діяльності людей» [1, с. 155].
В. Боковня, В. Василенко, Б. Гук та ін	«інтелектуальна власність є комерційним застосуванням творчої думки для вирішення технічного або художнього завдання. Вона не є продуктом сама по собі, а являє собою особливу ідею, що стоїть за цим продуктом, або спосіб, яким ця ідея виражена, або ж відмітний характер того, як цей продукт названий або описаний» [9, с. 17].
С. Гордієнко	«під інтелектуальною власністю пропонує розуміти матеріалізовані чи нематеріальні нові знання, які належать юридичній чи фізичній особі» [5].
О. Світличний	«інтелектуальна власність являє собою цілісний, класичний правовий інститут у вигляді сукупності однорідних правових норм, що регулюють певний тип відносин» [13, с. 16].
І. Новікова	інтелектуальна власність – це «сукупність відповідних правил, нормативно-правових положень, засад, що регулюють соціально-економічні та організаційно-правові відносини, які складаються у процесі створення і використання продукту інтелектуальної праці» [6].
К. Ідріса	інтелектуальна власність – це термін, що описує ідеї, винаходи, технології, твори мистецтва й музики, а також літератури, які є нематеріальними при їхньому створенні, але потім стають цінностями в матеріальній формі, як і кожний інший продукт [9, с. 17].

Джерело: узагальнено автором.

об'єктами права інтелектуальної власності є явища, що прямо пов'язані з певною особою, що є їх власником.

Правовий захист об'єктів права інтелектуальної власності обмежується територією України. Щодо захисту прав на ці об'єкти на території інших країн, він здійснюється в рамках міжнародних угод та конвенцій. Правові основи інтелектуальної власності регулюються вітчизняним законодавством на конституційному рівні, в межах уніфікованих кодексів та законів (рис. 1).

Узагальнюючи вищевикладене, слід відзначити, що явище «інтелектуальна власність», хоча зазвичай є питанням цивільного права, водночас виступає цілісним інститутом, пов'язаним також з адміністративним правом. Слід наголосити, що цей інститут є об'єктом адміністративно-правової протидії, від котрої залежить законність та правопорядок в країні.

Рис. 1. Нормативно-правове забезпечення регулювання інтелектуальної власності в Україні

Джерело: узагальнено на основі нормативно-правового забезпечення інтелектуальної власності.

Зокрема, до об'єктів адміністративно-правової протидії належать: організована злочинність, насильство в сім'ї, корупція, економічна злочинність та сама інтелектуальна власність.

На підставі досліджень та вищевикладеного, інтелектуальна власність як об'єкт адміністративно-правової протидії характеризується наступними ознаками:

- інтелектуальна власність виступає складним явищем з дворівневою структурою, котра містить право інтелектуальної власності та об'єкти інтелектуальної власності;
- інтелектуальна власність має власний об'єктивний склад, котрий включає соціальні явища, що породжують або наслідують правопорушення;
- інтелектуальна власність характеризується адміністративно-правовою протидією, що реалізується на основі владно-управлінських відносин за участі державних органів

на виявлення та усунення порушень чинного законодавства у сфері інтелектуальної власності та забезпечення легальних відносин у зазначеній сфері;

– інтелектуальна власність має специфічне положення у контексті адміністративно-правової протидії, однак не несе загрози для правопорядку сама по собі, тоді як загрози виникають внаслідок правовідносини, що складаються у процесі володіння правами користування об'єктами інтелектуальної власності;

– адміністративно-правова протидія не направлена на саму інтелектуальну власність, а на правопорушення, що пов'язані з її об'єктами;

– реалізація адміністративно-правової протидії відбувається на двох рівнях: організаційному та нормативному, що містить ряд законодавчих актів та виконавчих органів у даній галузі.

Висновки. Підсумовуючи варто відзначити, що інтелектуальна власність – це сукупність непорушних прав певних суб'єктів на об'єкти, котрі є результатом розумової або творчої діяльності. Цей інститут має відповідну структуру (об'єкти інтелектуальної власності та право інтелектуальної власності), що регулюється спеціальними нормативно-правовими актами. Основоположна властивість інтелектуальної власності – це те, що зазначений інститут регулюється водночас приватним і адміністративним правом.

Список використаних джерел:

1. Економічна теорія. Політекономія : навчальний посіб. / В. М. Семененко, Д. І. Коваленко, В. В. Бугас, О. В. Семененко; за заг. ред. В. М. Семененка та Д. І. Коваленка. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 360 с.
2. Кириленко Ф. О. Адміністративно-правовий захист права інтелектуальної власності правоохоронними органами України : дис... канд. юрид. наук : 12.00.07; ДЮІ ЛДУВС. Донецьк, 2011. 211 с.
3. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. 2-ге вид., стереотипне. Київ : Либідь, 2004. 320 с.
4. Барбашин С. Захист комерційного найменування. Невже працює? URL : <http://blog.liga.net/user/sbarbashin/article/22184.aspx>.
5. Гордієнко С. Пізнання сфери захисту інтелектуальної власності в Україні: методологічні проблеми. Київ, 2008. 140 с.
6. Новікова І. Інститут інтелектуальної власності та його роль у розвитку ВНЗ. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ : «Прінт Сервіс», 2011. С. 73–76.
7. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>.
8. Цивільний кодекс України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40–44. Ст. 356. URL : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
9. Інтелектуальна власність : навчальний посібник для студ. вищих навч. закладів / В. М. Боковня, В. І. Василенко, Б. М. Гук, В. А. Іващенко, Ю. С. Кононенко, С. В. Корноненко, О. А. Кульбашна, О. М. Тараненко, С. М. Тараненко, С. В. Тростіна. – Черкаси : Чабаненко Ю. А., 2014. 452 с.
10. Михальський О. О. Інтелектуальна власність як специфічний об'єкт адміністративно-правової протидії. *Сучасні проблеми адміністративного права та процесу*. Харків, 2017. № 5. С. 232–235.
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>
12. Про захист від недобросовісної конкуренції : Закон України від 07.06.1996, № 236/96-ВР. *Відомості Верховної Ради*. 1996. № 36. Ст. 164.
13. Світличний О. П. Право інтелектуальної власності : підручник : вид. 2, змін. і доп. Київ : НУБіП України, 2016. 355 с.

14. Про інформацію : Закон України від від 02.10.1992 № 2657-XII. *Відомості Верховної Ради*. URL : <https://tax.gov.ua/dlya-gromadskosti/dpa-i-gromadskist/normativno-pravova-baza-u-sferi/arhiv-normativno-pravova-baza/53366.html>

15. Про авторське право і суміжні права: Закон України України від 01.12.2022 № 2811-IX. *Відомості Верховної Ради*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855>

16. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07 2002 № 40-IV. *Відомості Верховної Ради*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15#Text>

17. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09. 1991 № 1560-XII. *Відомості Верховної Ради*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>

18. Про науково-технічну експертизу Закон України від 10.02.1995 № 51/95-ВР. *Відомості Верховної Ради*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-%D0%B2%D1%80#-Text>

Дата першого надходження рукопису до видання: 25.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025

